

VICENÇ NAVARRO

Les eleccions als EUA

Messianisme o mobilització popular

Es reportatges i articles sobre les eleccions dels EUA que han aparegut en els mitjans espanyols s'han centrat molt en la personalitat del candidat vencedor, Barack Obama, i molt poc en el context que n'ha determinat la victòria. Aquest èmfasi en la personalitat, que alguns autors crítics han definit com a «messianisme», despolititza un fet que és profundament polític. En realitat, la victòria d'Obama no es pot explicar sense entendre l'enorme enuig de les classes populars dels EUA envers les institucions polítiques d'aquell país, un enuig que antecedeix la campanya d'Obama i que ha assolit el zenit amb la crisi financera i l'ajut del govern federal a la banca (Wall Street). Mentre que s'ha parlat molt de la crisi financera i econòmica, s'ha parlat poc de l'enorme crisi política dels EUA que és la causa de la crisi financera, i sense la qual Obama hauria estat una mera nota a peu de pàgina en aquestes eleccions. Del que no semblen adonar-se els mitjans espanyols és que no és Obama qui va crear la mobilització

La democràcia molt incompleta dels Estats Units. No cal dir que el sistema polític dels EUA té elements molt positius. Un d'aquests és el *sistema de primàries*, en què tots els candidats a qualsevol càrrec electiu han de competir dins de cada partit pel vot dels militants (i en ocasions dels simpatitzants). Un altre aspecte molt positiu són els *referèndums locals i estatals*, que són vinculants. Així, en la papereta amb què es va votar el dia 4 de novembre constaven no només els noms dels candidats, sinó també els referèndums sobre els quals s'havia de votar a cada estat. No existeixen, tanmateix, referèndums que abastin tot el país.

Aquests dos components molt positius de la democràcia americana —les primàries i els referèndums— *estàn enormement limitats*, tanmateix, *per la privatització en el finançament del sistema electoral*. Els candidats poden rebre tants diners com siguin capaços d'aconseguir. La majoria d'aquests diners es gasta a comprar temps d'exposició a les televisions (totes privades), que es ven

tacions de 20 o 30 dòlars efectuades per persones normals i corrents, sinó que són grans quantitats procedents de grups empresarials, financers i professionals, i també de grups d'interès i de pressió, així com del 30% de contribuents de renda superior, que donen fins a un màxim de 2.300 dòlars en les primàries i el mateix a les eleccions presidencials. Obama, per exemple, va rebre 414.863 dòlars de les companyies d'assegurança sanitària privada, i McCain, 274.729 dòlars de les mateixes fonts. Una part també procedeix de les agències promotores d'interessos empresarials basades a Washington, que es coneixen com a *lobbies*. Obama deia refusar diners dels *lobbies* de Washington, però va rebre diners (i molts) dels interessos financers (basats a Wall Street) i empresarials. No és cert que la major part dels seus fons procedissin d'aportacions de menys de 200 dòlars. Només un 20% de les aportacions individuals van venir d'aquesta mena de contribucions.

Aquest sistema de finançament discrimina els candidats d'esquerra, que no aconsegueixen aportacions dels grups empresarials o dels sectors més acabalats de la població. És cert que hi ha grups progressistes importants, com els sindicats, que també contribueixen a les campanyes electorals, però són quantitats en absolut comparables a les que donen els grups financers i empresarials. Els diners que donen les nou empreses més importants són cinquanta vegades més grans que les aportacions que fan tots els sindicats. Aquest maridatge entre la classe empresarial (coneguda als EUA com a *corporate class*) i la classe política és el que s'anomena *Washington* i provoca un gran rebuig per part de les classes populars. En realitat, com més grans són les contribucions de la classe empresarial al procés polític, més gran és l'abstenció de la classe treballadora, que és plenament

No és Obama qui va crear la mobilització popular, sinó que aquesta, resultat d'una enorme frustració de les classes populars respecte a la classe política, és la que va fer possible la candidatura d'Obama

zació popular, sinó que aquesta (resultat d'una enorme frustració per part de les classes populars respecte a la classe política) va ser la que va fer possible la candidatura d'Obama. L'èmfasi en Barack Obama, tot ignorant el context polític que l'ha fet possible, és assumir que la història l'escriuen «grans personatges». El que està passant als EUA mostra l'error d'aquest supòsit. M'explicaré.

al millor postor sense cap mena de regulació o control. Cada candidat, Obama i McCain, s'ha gastat més de 2.400 milions de dòlars en la campanya electoral. Els candidats poden, si volen, aconseguir finançament públic, però la majoria no ho fa perquè es tracta d'una quantitat reduïda i els limita quant als diners que poden utilitzar.

La major part d'aquests fons no vénen, com es diu sovint, de petites apor-

conscient que la classe política no representa els seus interessos. De fet, el 80% de la ciutadania no creu que el Congrés dels EUA reflecteixi els seus interessos.

Les conseqüències d'aquesta privatització del sistema electoral són enormes. No només exclouen les esquerres, sinó que reproduïxen una classe política enormement estable. Segons l'Institut d'anàlisis electorals Common Cause, el 92% dels candidats que reben més diners a les campanyes guanyen les eleccions. Hi ha, doncs, una relació clara entre diners i capacitat de ser elegit. D'altra banda, la major part dels diners va a polítics que ja han estat elegits en eleccions prèvies (i en menor mesura als qui es presenten per desbancar-los del càrrec). D'aquí que del 85% al 94% de representants elegits que es presenten de nou surtin reelegits; d'aquesta manera es reproduïx la classe política més estable de totes les classes polítiques de les democràcies occidentals.

No és, doncs, estrany que la majoria de la ciutadania no es trobi representada pel Congrés dels EUA ni que participi poc en el procés electoral, una participació escassa que paradoxalment és afavorida per la classe política. Me'n vaig adonar quan, l'any 1988, la delegació del candidat Jesse Jackson (de la qual jo formava part) es va reunir amb la delegació del candidat guanyador de les primàries del Partit Demòcrata, Michael Dukakis, per pactar les condicions del suport del primer al segon. Una de les condicions era que el partit donés fons per facilitar el registre de votants (als EUA una persona ha de registrar-se abans de poder votar). Aviat vaig veure que molts representants no hi estaven gaire a favor. La causa era senzilla. Si el governador demòcrata de Maryland guanya unes eleccions del seu estat en què tan sols vota el 30% de la població, necessita només un 16% dels electors per guanyar, un percentatge relativament fàcil d'aconseguir a

partir de polítiques clientelars. Si augmenta el percentatge de votants, hauria d'augmentar el suport necessari per guanyar, per la qual cosa s'afavoreix que no hi hagi un augment del vot.

Se'm dirà: i per què la gent no es rebel·la, i vota altres partits? La resposta presenta la segona gran deficiència del sistema americà: el sistema bipartidista majoritari, no proporcional. El ciutadà, a la pràctica, només pot votar el Partit Republicà o el Demòcrata. I el que té la majoria de vots aconseguix tots els delegats de la circumscripció. En aquestes condicions és molt difícil per un tercer partit guanyar les eleccions, ja que, tret que obtingui més del 51% del vot, es queda sense cap delegat, independentment de si ha aconseguit el 49% o l'1% dels vots. D'aquí que la missió històrica d'un tercer partit és perjudicar (tot restant vots) el partit més pròxim. Així, Ross Perot va facilitar la victòria de Bill Clinton, tot perjudicant Bush pare.

I Ralph Nader va perjudicar Al Gore, que va perdre davant Bush fill. Aquest bipartidisme és una altra de les causes que la ciutadania es trobi frustrada. Existeix una enorme alienació de la població respecte a la classe política, percebuda com a captiva dels interessos econòmics del món empresarial. D'aquí que tots dos candidats s'hagin hagut de presentar com a «anti-Washington».

La crisi financera ha estat motivada per la crisi política, que es va iniciar en els anys de Reagan, les polítiques públiques del qual han polaritzat la distribució de la renda als Estats Units

L'alienació de la població i el fenomen Obama. L'enorme enuig de la població nord-americana ha estat el que ha fet possible que Barack Obama es presentés com una alternativa a Washington, ja que ell era molt nou a Washington i s'havia oposat a la guerra de l'Iraq, dues credencials amb molta força avui als EUA. A això s'afegeix la seva condició d'afroamericà, que en si mateixa constitueix un element de canvi i de correcció d'una gran injustícia social, i a tot plegat se suma l'enorme crisi financera i econòmica que ha mobilitzat grans sectors populars per fer fora Bush. L'èxit d'Obama ha estat aprofitar el gran enuig de la

ciutadania amb l'establishment polític per promoure i liderar la seva candidatura. I la direcció del Partit Demòcrata es veia clarament com a part de l'establishment. S'ha parlat molt de l'enorme impopularitat de George W. Bush. Però el que no s'ha dit és que el Congrés de Representants, controlat pel Partit Demòcrata era fins i tot més impopular. El 2006 el Congrés va passar a ser controlat pel Partit Demòcrata

amb el mandat clar de retirar-se de l'Iraq, sense que això hagi ocorregut. Una situació semblant es va produir amb altres demandes com la universalització dels serveis sanitaris que la població desitja però que el Congrés no duu a terme (a causa en part dels diners que congressistes en comitès clau han rebut, per a les seves campanyes electorals, de companyies d'assegurances que financen i gestionen la sanitat americana).

Aquest enuig s'ha anat incrementant amb la crisi financera –motivada, per cert, per la crisi política. Aquesta crisi es va iniciar a partir dels anys de Ronald Reagan, les polítiques públi-

ques del qual han polaritzat la distribució de la renda als EUA, amb un descens de la capacitat adquisitiva de les classes populars (un obrer de 30 anys rep un salari que és un 17% inferior a l'existent el 1980), i un increment de les rendes superiors, que assoleixen uns nivells de gran exuberància. En realitat, la renda de l'1% de la població de renda superior és més gran que la suma de la renda del 40% de la població. Mentre que el 1980 (a l'inici de la revolució liberal), un executiu d'una gran empresa cobrava quaranta vegades el sou d'un treballador mitjà, l'any 2000 el primer guanyava quatre-centes vegades més que el segon. És a dir, guanyava en un dia allò que el treballador guanyava en tot un any. Mai abans (des de la Gran Depressió) s'havien assolit uns nivells de desigualtat semblants. Mentre que els salaris han disminuït des de 1996 a 2001, les rendes del decil superior s'han incrementat durant el mateix període un 58%. I aquesta polarització ha significat també una disminució de la mobilitat vertical, de manera que, paradoxalment, en el mateix període en què un afroamericà és elegit president, tot donant una imatge de mobilitat racial, les possibilitats que una persona que viu en l'últim decil de renda deixi aquest nivell són les més baixes dels països de l'OCDE de nivell comparable al dels EUA (vegeu George Irwin, *Super Rich. The Rise of Inequalities in Great Britain and in the U.S.*, Polity Press, 2007).

Ens trobem, doncs, en una situació en què la majoria de la ciutadania està superendeutada, mentre que les grans rendes estan invertint en activitats especulatives que originen les bombolles especulatives i les crisis financeres. (vegeu V. Navarro, «De lo que no se habla en la crisis financera», *Sistema Digital*, octubre 2008). Aquesta polarització de les rendes és també responsable de la gran influència del capital financer en la vida política, que assoleix la màxima expressió quan Wall Street controla l'agència federal que ha de regular la banca establerta pel govern Bush. D'aquí que la crisi financera mobilitzi encara més les classes populars, que voten pel que perceben que pot ser un canvi.

El president electe, Barack Obama, en el discurs de Grant Park, Chicago, en la nit electoral

Hi haurà canvi amb Obama? És clar que el vot per Barack Obama i pel Partit Demòcrata és un vot pel canvi. Ha votat el 64% de l'electorat, amb un 36% d'abstenció. Els tres grups que han votat massivament per Obama han estat els afroamericans (el 93% dels votants negres), els hispans (un 66%) i els joves (un 66%). I dins de la raça blanca, com rendia més és baixa, més suport a Obama, fins assolir un 44% entre els treballadors blancs. Les dones han votat a Obama més que a John McCain (encara que les dones blanques han votat més a McCain que no a Obama).

Aquests grups, la classe treballadora i sectors amplis de les classes mitjanes, han estat les forces que han pressionat més pel canvi. Per desenvolupar-lo, Obama haurà d'anar més enllà que el seu programa. No cal dir que l'elecció d'Obama, el primer afroamericà que és elegit president, és d'un simbolisme enorme que explica la gran celebració de la seva elecció entre les persones progressistes del món. És la culminació de la lluita pels drets civils en aquell país. És un gran dia per als EUA i per a tota la humanitat.

Però des del punt de vista de la reforma profunda que el país (i el món) necessita, les limitacions del seu programa són grans, tipificades pel conflicte entre les grans influències empresarials i financeres que li han donat suport i les seves bases electorals més mobilitzades que exigeixen un canvi. I que això passi depèn de la mobilització d'aquestes

bases. Al capdavant, Franklin Roosevelt també va ser un candidat moderat que, pressionat per les mobilitzacions populars, va establir el New Deal (que ni tan sols figurava en el seu programa quan va ser elegit per primer cop). El mateix podria succeir amb Obama. I hi ha indicis que podria ser així. Un exemple va tenir lloc fa només unes setmanes, quan Obama va fer costat a la proposta de Bush d'ajudar la banca comprant les *hipoteques escombraria*, proposta feta per un secretari del Tresor que havia estat dirigent del banc Goldman Sachs. Aquest projecte, que va ser definit pel senador Sanders de Vermont (l'únic senador nord-americà que pertany a la Internacional Socialista) com la «instrumentalització més abusiva de l'estat federal per part de la banca que ha passat mai als EUA», va ser modificat pel Partit Demòcrata però d'una manera molt insuficient. La protesta de les bases del partit va fer que s'hi anessin incorporant canvis. Però el canvi més significatiu va ser fruit de la protesta popular (liderada pels sindicats) que va forçar Obama i el Partit Demòcrata a afegir una altra proposta: que el Govern Federal invertís 150.000 milions de dòlars en infraestructures i serveis públics com a manera de crear ocupació, proposta que no formava part del redactat inicial. És més, els sindicats van exigir que s'incorporessin economistes keynesians als liberals que predominaven en el seu equip econòmic, a la qual cosa Obama va accedir. Si no

continua aquesta pressió popular, podria succeir el que li va passar a Clinton el 1992, quan després de guanyar les eleccions amb un programa socialdemòcrata de tipus keynesià (més progressista que el d'Obama i que incloïa l'establiment d'un programa universal de salut), va deixar de desenvolupar-lo a causa de la pressió de Wall Street per mitjà del seu secretari del Tresor, Robert Rubin (que avui assessora Obama). Una conseqüència va ser que el 1994, en les eleccions al Congrés, el votant demòcrata, enutjat amb Clinton, va deixar de votar i va augmentar l'abstenció de les bases electorals del Partit Demòcrata, amb la qual cosa el Partit Republicà, amb el mateix nombre de vots que a les eleccions anteriors, el 1990, va guanyar i es va iniciar la «revolució republicana» de Newt Gingrich, una de les èpoques més reaccionàries en la història dels EUA. D'aquí l'enorme importància que, per tal que l'esplèndida victòria d'Obama iniciï el canvi desitjat per la majoria de les classes populars, es requereixi un canvi més gran que el proposat pel candidat i ara president electe. I això no passarà tret que la mobilització popular que va fer Obama president ara faci possible aquest canvi. La història no l'escriuen els grans personatges, sinó les classes populars quan es mobilitzen. ■

NOTA

Aquest article és una versió reduïda del que s'ha publicat en castellà a la revista *Sistema digital* (www.sistema.es)

Vicenç Navarro

és catedràtic de Polítiques Públiques de la Universitat Pompeu Fabra i professor de Ciències Polítiques de la Johns Hopkins University. El professor Navarro ha viscut trenta-cinc anys als EUA i ha participat activament en la vida acadèmica —com a professor de la Johns Hopkins University— i en la vida política —com a assessor del candidat a la presidència dels EUA durant les primàries del Partit Demòcrata de 1984 i 1988, i com a membre del grup de treball de la Casa Blanca, dirigit per Hillary Clinton, encarregat de realitzar la reforma sanitària. Va servir en aquest grup de treball a petició de la Rainbow Coalition, que representa l'esquerra del Partit Demòcrata i que està integrada pels sindicats, el moviment dels drets civils, el moviment feminista i el moviment ecologista. A Espanya va ser l'encarregat d'elaborar el programa social del candidat Josep Borrell durant les primàries del PSOE l'any 2000 i és assessor del govern d'Entesa de Catalunya. Ha escrit amb Noam Chomsky *La Situación Política en EE.UU.* (Anagrama, 2008). El seu bloc és www.vnavarro.org.